

КЗ «Центральна публічна бібліотека імені Василя Скуратівського»
Малинської міської ради

*Методичні матеріали
до Дня української
писемності та мови*

Українська мова –
ознака державності

Мова
ДНК НАЦІЇ

День української писемності та мови – державне свято, яке щороку відзначається в Україні 9 листопада. Воно було започатковано 9 листопада 1997 року Указом Президента № 1241/97 "Про День української писемності та мови" на підтримку "ініціативи громадських організацій та з урахуванням важливої ролі української мови в консолідації українського суспільства".

Традиційно до свята проводиться **радіодиктант національної єдності**, який проходить на Українському радіо. Таку акцію започаткували 2000 року. Так, щороку всі охочі можуть взяти участь у написанні радіодиктанту та не стільки з'ясувати, чи добре знають українську мову, як продемонструвати єдність з усіма, хто любить і шанує українське слово.

Захід проводиться не тільки в Україні, а і в інших країнах. Диктант варто сприймати не як перевірку знань, а як всесвітній флешмоб, акцію єднання навколо української мови, коли по всій планеті одночасно українці гуртуються навколо рідного слова і у прямому ефірі пишуть радіодиктант.

Для кожної людини її мова – найкраща, найзворушливіша.

Це – загальновідома істина. Чи відчуваємо велике таїнство живого Слова, зокрема Рідного, Українського? Чи достатньо уважні ми до своєї мови? Мова – неоціненний скарб народу, найголовніший літопис його життя. Щоб оволодіти цим скарбом, людина мусить постійно докладати зусиль, усвідомлюючи, що існує складна наука рідної мови.

З того, як говорить та чи інша людина, можна уявити собі загальний розвиток цієї людини, її освіту й культурний рівень. Оселя буття духу – це мова, в оселі мови живе людина. Культура мови людини – дзеркало її мислення, людських якостей. Мова – знаряддя спілкування: у ній відбивається інтелігентність людини, її повага до інших, її охайність у широкому розумінні цього слова.

Вислови про мову відомих українських та зарубіжних істориків, політиків, літераторів, діячів культури

Нації вмирають не від інфаркту. Спочатку їм відбирає мову. Ми повинні бути свідомі того, що мовна проблема для нас актуальна і на початку XXI століття, і якщо ми не схаменемося, то матимемо дуже невтішну перспективу. *(Ліна Костенко)*

Чужою мовою розмовляє у державі або гість, або найманець, або окупант, який нав'язує їй свою мову. *(Карл Маркс)*.

Мов поганих не існує в світі, є лише погані язики. *(А.Бортняк)*

Раби – це нація, котра не має Слова. Тому й не зможе захистити себе. *(Оксана Пахльовська)*

Мова – це наша національна ознака, в мові – наша культура, сутність нашої свідомості. *(Іван Огієнко)*

Руйнування мови – основи національної культури – це вже не просто вина, а злочин держави перед народом. *(Анатолій Мокренко)*

Доля народу нерозривно зв'язана з долею мови. В свою чергу, мова народу є тим стержнем, на якому формується культурна самобутність цього народу. *(Нурмагомед Гаджиахмедов)*

Мова – душа кожної національності, її святощі, її найцінніший скарб. *(Іван Огієнко)*

Засвоюючи рідну мову, дитина засвоює не самі тільки слова, їх сполучення та видозміни, але безліч понять, поглядів на речі, велику кількість думок, почуттів, художніх образів, логіку і філософію мови...
(Костянтин Ушинський)

Мова – це не тільки простий символ розуміння, бо вона витворюється в певній культурі, в певній традиції. В такому разі мова – це найясніший вираз нашої психіки, це найперша сторожа нашого психічного я... І поки живе мова – житиме й народ, яко національність... От чому мова завжди має таку велику вагу в національному рухові, от чому ставлять її на перше почесне місце серед головних наших питань. *(Іван Огієнко)*

Скільки української мовної території, стільки й української

державності. (Іван Заєць)

Щоб любити – треба знати, а щоб проникнути в таку тонку й неосяжну, величну й багатогранну річ, як мова, треба її любити.

(Василь Сухомлинський)

Рідна мова дається народові Богом, чужа – людьми, її приносять на вістрі ворожих списів. (Василь Захарченко)

Чужу мову можна вивчити за шість років, а свою треба вчити все життя. (Франсуа Вольтер)

Як парость виноградної лози, плекайте мову.

Пильно й ненастанно, політь бур'ян.

Чистіша від сльози, вона хай буде.

Вірно і слухняно

Нехай вона щоразу служить вам,

Хоч і живе своїм живим життям. (Максим Рильський)

Українці – стародавній народ, а мова "їхня багатша і всеосяжніша, ніж персидська, китайська, монгольська і всілякі інші.

(Евлія Челебі)

Доля нашої мови залежить і від того, як відгукнеться на рідне слово наша душа, як рідне слово бринітиме в цій душі, як воно житиме в ній. (Олесь Гончар)

... Поки живе мова – житиме й народ, яко національність ... От чому мова завжди має таку велику вагу в національному рухові, от чому ставлять її на перше почесне місце серед головних наших питань. (Іван Огієнко)

Українська мова – божиста, богодана, богообрана.

(Мойсей Фішбейн)

Кожен із нас має гордитися своєю чудовою мовою, адже вона того варта. (Олесь Гончар)

"Єдиний скарб у тебе – рідна мова. Заклятий для сусіднього хижацтва. Вона твого життя міцна основа, Певніша над усі скарби й багатства" (П. Куліш)

Мова народу, народності чи діаспори – то генетичний код національної культури, запорука самобутності та самозбереження.

(Дмитро

Овсянико-Куликовський)

День української писемності та мови

9 листопада в Україні щороку відзначається Свято української писемності та мови. За православним календарем – це день ушанування пам'яті Преподобного Нестора-літописця – послідовника творців слов'янської писемності Кирила і Мефодія. Вважається, що Нестор-літописець став прабатьком української писемної мови. Преподобний Нестор працював до останнього дня свого земного життя. Мощі святого покоються в Ближніх печерах Києво-Печерської лаври.

Свято було започатковано Указом президента України № 1241/97 від 6 листопада 1997 року.

Генеалогічно українська мова належить до індоєвропейської мовної сім'ї. Про це свідчать і архаїзми, і деякі фонетичні та морфологічні ознаки, які зберегла наша мова протягом століть.

Щодо початку писемності в українських землях тривають наукові дискусії. Археологічні знахідки засвідчують наявність писемних знаків на глиняному посуді, пряслицях, зброї тощо ще за трипільської доби.

Кілька століть народ України і світову спільноту намагалися привчити до думки про, нібито, "вторинність" української мови, ретельно приховуючи від українців величезний масив української писемності, історії та культури, що сягає глибокої давнини і налічує багато тисячоліть.

Давніший із літописів, який дійшов до сучасників, був написаний у 1377 році на пергаменті – вичиненій телячій шкірі. Він носить назву Лаврентіївського, за іменем монаха-переписувача Лаврентія. Зокрема, до цього списку входить "Повість врем'яних літ" (або "Повість минулих літ"), написана на початку XII століття.

Автором "Повісті" вважається монах Києво-Печерського монастиря Преподобний Нестор-літописець (близько 1050 – 1114 рр.). Також його перу належать життя святих...

Давньою українською мовою написані козацькі державні документи й хроніки, створена самотутня художня писемність епох – від Івана Вишенського до Григорія Сковороди. Українці мають свою могутню класичну літературу визнаних світом геніїв: Івана Котляревського, Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесю Українку, Михайла Коцюбинського, Василя Стефаника...

МОЛИТВА ЗА РІДНУ МОВУ

Боже, Отче милостивий,
Ти нам дав ту мову красну,
Поміж мовами найкращу,
Нашу рідну, нашу власну.

Тою мовою співала
Нам, маленьким, наша мати,
Тою мовою навчала
Тебе, Боже, прославляти.

Тою мовою ми можемо
Величатись перед світом,
Бо між мовами ця мова –
Мов троянда поміж цвітом.

Поможи, Небес Владико,
Хай буде по Твоїй волі
Щоб та мова гомоніла
Вільно: в хаті, церкві, в школі.

Дай діждати пошанівку
Рідного святого слова,
Щоб цвіла на славу
Божунаша українська мова!
Катерина Мотрич

Український народ має понад тисячолітню писемність, і почала вона складатися ще задовго до прийняття християнства. Увесь народ український відзначає 9 листопада День української писемності та мови, ще і як день, пов'язаний з пам'яттю про Нестора Літописця. Писемність зародилася на теренах української землі більше ніж тисячі років тому. З епохи Київської Русі можна стверджувати наявність і української літературної мови, та жива, розмовна мова українського народу набагато давніша. Зразки її збереглися у фольклорі, в ритуальних піснях, у найдавніших українських колядках про створення світу.

Завдання бібліотек – ознайомити користувачів бібліотек з виникненням писемності, показати красу і багатство рідної мови, її різноманітні можливості, довести, що рідна мова — це духовна святиня, найбільший і найдорожчий скарб українського народу.

Сучасна бібліотека шукає нові шляхи популяризації бібліотечних ресурсів, формування культури і духовності підростаючого покоління. Володіючи безцінними книжковими багатствами, працівники бібліотек, як ніхто інший обізнані з друкованими джерелами, у яких висвітлено красу і багатстворідної мови. Заходи, присвячені Дню української писемності та мови, завжди привертають до себе увагу користувачів бібліотек, місцевої громади.

Бібліотека, як культурно-просвітницький центр, отримує можливість розвивати у своїх користувачів інформаційні, культурні і читацькі смаки, завдяки і рідній українській мові.

Формування духовної культури особистості, світогляду людини здійснюється через читання, через опанування і удосконалення, перш за все, рідної мови. Дитина, яка читає, швидше розвивається, знаходить своє місце в житті, послуговуючись державною мовою, яка в Україні є українською.

Рекомендаційний перелік форм роботи за темами:

- участь у Всеукраїнському радіодиктанті національної єдності;
- Тиждень української писемності та мови;
- бібліомарафон «Звучи, рідна мово!»;
- літературно-музичні композиції, усні журнали, виховні години на теми : «Мова, як чинник відродження нації», «Наша мова – мова вічної землі, наше слово – слово вічного народу», «Доля мови – доля народу», "Рідна мова – безцінна й невичерпна духовна скарбниця народу"; «Слово наше рідне – слово українське!»; „Слово рідне, мово рідна, хто вас забуває...”, „Вертайся, рідна мово, у серце народу, у душу України”, „Сторінками української писемності”, „Любіть Україну і мову її солов’їну”, „Мова – духовне багатство народу”, „Нащадки Кирила і Мефодія”, „Чистота мови – чистота душі”, „О слово рідне, хто без тебе я ?”, „Диво калинове – чари барвінкові”, „Буду я навчатись мови золотої...”, «Музей української мови»;
- вікторини: „Мови велич і краса”, „Мово наша солов’їна”, „Що я знаю про рідну мову”, «Веселкова наша мова», «Мовні перлини для кожної дитини», «В Україні проживаєш – а чи мову її знаєш»;
- ❖ брейн-ринги: „Знавці української мови”, „Турнір красномовців”;
- ❖ книжкове дефіле „Мова – коштовний скарб народу”;
- навчальний нон-стоп «А українською говоримо так...»;
- мовознавчий КВК «Як знайти? Де відшукати?»;
- мовознавчий калейдоскоп: «Дивна тайна мелодії слова», «Як ти знаєш рідну мову?», «Звучи, мово моя чарівна!»;
- гра-конкурс «Її величність – українська мова», «Його

величність українське слово», «Подорож у слово», «В океані рідної мови», лінгвістична гра «Територія слова», бібліогра «Майстерня слів», мовознавча гра «Веселкова наша мова»;

□ конкурс на кращу авторську поезію „Українське поетичне слово” та на краще декламування віршів про мову «Одна вона у нас така – уся співуча і дзвінка»;

□ екскурс у давнину «Загадки писемного знака»;

□ година єдності «Українська мова – мова єднання», «Там, де живе рідна мова, живе український народ»;

□ година художнього читання «Кращої ніж рідна, мови не буває», «Мова – це чарівна скарбниця»;

□ огляд мовознавчих тематичних виставок художньої, наукової та публіцистичної україномовної літератури: „Слова... У вас мудрість вічна і любов жива”, „Душа народу бринить у слові”;

□ перегляд мультимедійних презентацій та відеороликів: „З витоків української писемності”, „Світлиця слова у безмежжі часу”, „Ну що б, здавалося, слова...”, „Розвиток української мови”, „Життєпис Преподобного Нестора Літописця”, „Тернистий шлях української мови”;

□ конкурс малюнків, знавців української мови, каліграфії, «Красне письмо», читців «Сила слова», творів із слів, що починаються на однакову літеру, скоромовок-спотиканок «Хто зможе повторити?»; літературна ігротека «Чарівний мовограй», «Подорожуємо до королівства української мови» - до Дня української писемності та мови;

□ мовний тюнінг «Спадщина предків: про українську мову і санскрит»;

□ Книжкові виставки: «Писемність та мова – жива плоть, яка створювалась мільйонами поколінь», «Яке прекрасне рідне слово! Воно не світ, а всі світи!», «Читай українське – не пожалкуєш», «Мова – це духовна святиня народу», «Неповторна мелодія рідної мови», інтерактивна книжкова виставка-гра «Відкрий, о рідна моя мово, свої скарбниці золоті!», «Українська – це модно! Українська – це круто!», "Українська мова: історія і сучасність", "Яке прекрасне рідне слово!", "Красивий, щедрий рідний край, а мова наша солов'їна";

Конкурсно-розважальні форми роботи для користувачів різних вікових категорій.

«Епітет»

Завдання - дібрати якомога більше **епітетів** (за одну хвилину) до слова «мова».

(Багата, барвіста, барвінкова, безмежна, велична, веселкова, вічна, влучна, джерельна, дивовижна, дорога, жива, загадкова, кохана, могутня, народна, незнищенна, незламна, непереможна, ніжна, рідна, розкішна, свята, стійка, унікальна, чарівна, чиста, чутлива).

Продовжити прислів'я:

1. Хто не робить...(той не їсть).
2. Куй залізо...(поки гаряче).
3. Що посієш...(те й пожнеш).
4. Зробив діло...(гуляй сміло).
5. Не вір словам...(а вір ділам).
6. Лінивий двічі робить, а скупий...(двічі платить).
7. Життя прожити - ...(не поле перейти).
8. Дарованому коневі...(в зуби не заглядають).
9. Вік живи...(вік учись).
10. Під лежачий камінь...(вода не тече).
11. Сім раз відмір...(раз відріж).
12. Краще синиця в руках...(ніж журавель у небі).
13. На чужому горі...(щастя не збудуєш).
14. Не одягає красить людину...(а добрі діла).
15. Слово – не горобець...(вилетить – не впіймаєш).
16. З ким поведешся...(того й наберешся).
17. Хочеш їсти калачі...(не сиди на печі).
18. Умій вчасно сказати і вчасно... (змовчати).
19. Шабля ранить голову, а слово -... (душу).
20. Більше діла – ... (менше слів).
21. Хто людей питає, той ...(розум має).
22. Без верби і калини ...(нема України).
23. Книга вчить, як ...(на світі жить).
24. Не той друг, хто медом маже, а той, ... (хто правду каже).
25. Не знаючи броду, ... (не лізь у воду).
26. Нових друзів май, а старих ... (не забувай).

27. Не хочеш почути поганих слів, ... (не кажи їх сам).
28. Дав слово - ... (дотримай його).
29. Більше діла - ... (менше слів).
30. Хто людей питає, ... (той розум має).
31. Ледачий змолоду –... (нещасний на старість).

«Знавець прислів'їв та приказок про мову»

1. Не кидай слова на вітер.
2. Давши слово— держись, не давши слово— кріпись.
3. Птицю пізнати по пір'ю, а людину— по мові.
4. У кого рідна мова, в того й душа здорова.
5. Від теплого слова і лід розтане.
6. Слово не стріла, а глибше ранить.
7. Слова треба важити, а не лічити.
8. Де слово, там і душа.
9. Вітер гори руйнує, слово народи підійма.
10. Хто материнську мову зневажає, той і матері не шанує.

Конкурс « хвилинка »

1. Державна мова України (українська).
2. Найбільша одиниця мови (текст).
3. Знак у кінці питального речення (?).
4. Слова з протилежним значенням (антоніми).
5. Перша буква у власній назві (велика).
6. Наука про звуки мови (фонетика).
7. Розписне яйце (писанка).
8. Скільки -н- у слові незрівнянний (чотири).
9. Документ про середню освіту (атестат).
10. Символ українців, що оберігає (оберіг).
11. Список літер встановленого порядку (алфавіт).
12. Розділ науки про правопис (орфографія).
13. Скільки букв в українському алфавіті? (33)
14. Дослівно наведений уривок з якогось тексту. (Цитата)
15. Який знак ставиться в кінці розповідного речення? (крапка)
16. Без чого зникає народ? (без мови).
17. Власний життєпис (автобіографія).

Вікторина «Відгадайко».

Український народ, навіть у надзвичайно важкий для нього історичний період, умів вдало пожартувати. Це відбилося у

звичайних загадках, мовних загадках-шарадах та загадках-жартах.

1. Без пилки, без сокири, а мости будеє. **(Мороз).**

2. Жовтий клубок по блакитній хустині качається, людям усміхається.

(Сонечко).

3. Біле – не сніг, зелене – не луг, кучеряве – не людина. **(Береза).**

4. Маленький, чепурненький крізь землю пройшов, червону шапочку знайшов. **(Гриб мухомор).**

5. Білі зуби маю, та усі ховаю, довгі коси маю, та не заплітаю. **(Кукурудза).**

6. Одного батька і одної матері дитина, а нікому з них не син. **(Дочка).**

7. Голова її в коморі, а коса її надворі. **(Морква).**

8. Біле поле, чорне насіння, хто його сіє, той розуміє. **(Книга).**

9. Що іде, не рухаючись із місця? **(Час).**

10. У вінку зеленолистім, у червоному намисті видивляється у воду на свою хорошу вроду. **(Калина).**

11. Що можна бачити з заплющеними очима? **(Сон).**

12. Завжди в роті, а не проковтнеш. **(Язик, зуби).**

13. Що воно за штука, що день і ніч стука? **(Серце).**

14. Рогатий, а не бик, пливе, а не качка **(Місяць).**

«Загадки-жарти»

1. Летів гурт голубів і стояло три дуби, як сядуть по два – один дуб гуляє, а як сядуть по одному, то дуба не вистачає. Скільки було голубів? **(Чотири).**

2. З якої миски не можна наїстися? **(З порожньої).**

3. У яку бочку не можна налити води? **(У повну).**

4. Що в людині найшвидше? **(Думка).**

5. Сидять три коти, проти кожного кота сидять два коти, скільки всього котів? **(Три).**

Конкурс «Відгадай загадку»

1. Мовчить, а сто дурнів навчить **(Книга).**

2. Розумний сівач по білому полю бігає **(Олівець).**

3. Чорний Іванчик, дерев'яна сорочка, де носом поведе, замітку кладе.

(Олівець).

4. Своїх очей не маю, а іншим бачити допомагаю **(Окуляри).**

5. Книжки читаю, а грамоти не знаю. **(Окуляри).**

6. Лежу — одна нога, іду — вже дві, а на ногах стою, то дві голови **(Ножиці).**

7. Два пани наділи одні штани. **(Ножиці).**

8. Не вмію читати, а весь вік пишу **(Перо і чорнило).**

9. Малий коник із чорного озерця воду бере та біле поле поливає. **(Перо і чорнило).**

10. Біжить, біжить, не оглядається **(Час).**

11. Що іде, не рухаючись із місця? **(Час).**

Гра "Продовж вислів".

1. Найбільше дров можна наламати ... **(пером).**

2. Спочатку писали каменем, потім - пером і нарешті дійшли до ... **(ручки).**

3. З тих пір, як з'явилася писемність, світ людей поділився на тих, що пишуть, і тих, хто ... **(підписується).**

4. Якщо хтось називає тебе людиною з великої літери, то ... **(обов'язково перевір, з якої літери починається він сам).**

5. Нерозумні чим грамотніші... **(тим дурніші).**

Конкурс «Допиши віршика»

ЇЖАЧОК

Ходить лісом їжачок,

В нього шубка з... (ниток, дроту, колючок)

ЩО ЇЙ СНИТЬСЯ?

Вночі їй завжди півник сниться.

Вона не курка, а... (гуска, ворона, лисиця)

НА ПРОГУЛЯНКУ

У неділю на Хрещатик

Квочка вивела... (голубів, курчаток, вівців)

ХТО ТАКА?

Великі очі й голова.

Не Колобок це, а... (слон, сова, коза)

РИБАЛКА

Ярослав на камінь сів,

Ловить в річці... (щук, карасів, мух)

РОЗУМНИЦЯ

Має Галя добру звичку

Класти книги на... (вікно, підлогу, поличку)

МАЙСТЕР

Меблі, двері й чобіток

Ремонтує... (голка, ложка, молоток)

ЛІСОВЕ ТАКСІ

По дорозі жук повзе,

На спині листок... (фарбує, малює, везе)

А ЯК У НИХ

Є ім'я у мене і в сестрички,

А щеня і котик мають... (рибу, клички, назву)

НОВИЙ ГЕРОЙ

Їжак згорнувся у клубок.

– Я, – каже, – не їжак, а... (пиріжок, булочка, Колобок)

У 2021 році публічні бібліотеки активно працювали в онлайн-форматі, пропонуючи своїм користувачам онлайн-послуги.

Доречним буде використання у своїй роботі різних електронних ресурсів для розміщення їх на сайті або на сторінці у соціальній мережі своєї бібліотеки.

Віртуальні виставки

(До Дня української писемності та мови)

- ❖ ТАМ, ДЕ ЖИВЕ РІДНА МОВА, ЖИВЕ УКРАЇНСЬКИЙ НАРОД
- ❖ КЛАСИКИ УКРАЇНСЬКОГО СЛОВА
- ❖ СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА КНИГА ВИСОКОГО РЕЙТИНГУ
- ❖ СЛОВНИКИ – СКАРБНИЦЯ УКРАЇНСЬКОГО СЛОВА
- ❖ МОВА – ЕЛЕМЕНТ КУЛЬТУРИ НАЦІЇ
- ❖ СВІТОВІ ЛІТЕРАТУРНІ ШЕДЕВРИ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ

Вебквест до Дня української мови та писемності, відеоролики: „Розвиток української мови”, „Життєпис Преподобного Нестора Літописця”, „Тернистий шлях української мови”; онлайн-конкурс на кращу авторську поезію „Наша мова калинова”, онлайн-конкурс на краще декламування віршів про мову «Одна вона у нас така – уся співуча і дзвінка»;

Буктрейлер «Українська казка», презентації нових книг українською мовою, слайдшоу, інтерактивні вікторини для користувачів різних вікових категорій, присвячені українській мові, онлайн-гра тощо.

Рекомендаційне відео-читання «Сторінками улюблених казок».

Інтернет – ресурси до Дня української мови та писемності:

<https://www.youtube.com/watch?v=bYRJr78clnY>

https://www.youtube.com/watch?v=m0f2_cZ2XVM

<https://www.youtube.com/watch?v=xRtH14N060>

<http://szenki.in.ua/index.php/scenarii/stsenarii-do-dnia-ukrainskoi-pysemnosti-i-movy>

<http://shkola.ostriv.in.ua/publication/code-2E5CB99C4142E/list-AAB774EB26>

http://www.dnipro-ukr.com.ua/articles_title-3902.html

<http://pustunchik.ua/ua/holidays/day-of-ukrainian-literature-and-language/den-ukrainskoj-pismennosti-i-jazyka>

